

ראשון

In the beginning Elohim created the heavens and the earth.

1 בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

בְּקֶדְמִין בָּרָא יי יְיָ שָׁמַיָא וְיֵת אָרְעָא

Rashi

בראשית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל ומה טעם פתח בבראשית (תנחומא כ"י יא), משום כֹּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו (ב"ר):

בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה א, ו) בשביל התורה שנקראת רֵאשִׁית דְּכָרְךָ (משלי ח, כב), ובשביל ישראל (תנחומא כ"י ג) שנקראו רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ (ירמיה ב, ג). ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, בראשית בריאת שמים וארץ, והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות, כך היה לו לכתוב, בראשונה ברא את השמים וגו', שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו בְּרֵאשִׁית מְמַלְכוֹת יְהוֹיָקִים (ירמיה כו, א), רֵאשִׁית מְמַלְכָּתוֹ (בראשית י, י), רֵאשִׁית דְּגָנָךְ (דברים יח, ד), אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' כמו בראשית ברוא, ודומה לו תְּחִלַּת דְּבָר ה' בהושע (הושע א, ב), כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בְּהוֹשֵׁעַ ויאמר ה' אל הושע וגו'. ואם תאמר להורות בא, שְׁאֵלוֹ תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו כִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי בְּטָנִי (איוב ג, ט), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יֵשָׁא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקָא (ישעיה ח, ד), ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יִחְרוֹשׁ בְּבָקָרִים (עמוס ו, יב), ולא פירש אם יחרוש אדם בבקרים, וכמו מִגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית (ישעיה מו, י), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בסידור הקודמים והמאוחרים כלום בריית המים מתי היתה, הא למדת, שקדמו המים לארץ, ועוד שהשמים מאש ומים נבראו (בראשית רבה ד, ז), על כרחך לא לימד המקרא בסדר המוקדמים והמאוחרים כלום:

ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, והקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין (בראשית רבה יב, טו), והיינו דכתיב (ב, ד) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

The earth was unformed and desolate,
and (there was) darkness over the
surface of the abyss. The breath of
Elohim hovered above the surface of the
water.

2 וְהָאָרֶץ הָיְתָה תִּהְיוּ a vacuity וַיְהִי עֲלֵפָנִי chaos
תְּהוֹמוֹת אֲלֵהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: to brood abyss

וְאֶרֶץ הִוא צִדָּיָא וְרִיקְנִיָּא וְחֲשׂוֹכָא פִּרְשׁ עַל אִפִּי
תְּהוֹמָא וְרוּחָא מִן קָדָם יִי מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא

Rashi

תהו ובהו. תהו לשון תִּמְהָ ושממון, שאדם תוהו ומשתומם על בהו שבה:

תהו. אשטורדי"שין בלע"ז:

בהו. לשון ריקות וצדו (אונקלוס) (סא"א):

על פני תהום. על פני המים שעל הארץ:

רוח אלהים מרחפת. כסא כבוד עומד באויר, ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן

(חגיגה טו. — ב"ר), אקובטי"ר בלע"ז:

Elohim said, Let there be light. and
there was light.

3 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אוֹר:

וַיֹּאמֶר יִי יְהִי נְהוֹרָא וְהָוָה נְהוֹרָא

Elohim saw that the light was good, and
Elohim divided the light from the
darkness.

4 וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין to divide

הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

וַיַּחְזֵא יִי יֵת נְהוֹרָא אֲרִי טָב וַאֲפֹרֶשׁ יִי בֵין נְהוֹרָא וּבֵין
חֲשׂוֹכָא

Rashi

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכין לדברי אגדה (חגיגה יב.), רָאָהוּ שאינו כדאי להשתמש בו רשעים,

והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב, ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע

לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה (ב"ר):

Elohim called the light day, and the darkness He called night. It became evening and it became morning, one day.

5 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לְאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה

וַיְהיֶי-עֶרֶב וַיְהיֶי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: (פ)

וַיִּקְרָא יי לְנֶהוֹרָא יִמָּא וְלַחֹשֶׁכָּא קָרָא לַיְלָא וְהָוָה
רָמַשׁ וְהָוָה צִפַּר יוֹמָא חָד

Rashi

יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים, שני, ושלישי, רביעי, למה כתב אחד, לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג, ח"ט):

Elohim said, Let there be a canopy in the midst of the waters, and let it divide between waters and waters.

6 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רָקִיעַ ^{sky} בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מַבְדִּיל

בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

וַיֹּאמֶר יי יְהי רָקִיעָא בְּמַצִּיעוֹת מַיָּא וַיְהי מַפְרִישׁ בֵּין
מַיָּא לַמַּיָּא

Rashi

יהי רקיע. יתחזק הרקיע (ב"ר), שאף על פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדיין לחים היו, וקָרְשׁוּ בשני מגערת הקב"ה באומרו יהי רקיע, וזהו שנאמר עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יִרְפְּפוּ (איוב כו, יא), כל יום ראשון, ובשני יתְמָהוּ מַגְעָרְתּוֹ, כאדם שמשותום ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים (אונקלוס), שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ (ב"ר), הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך (חגיגה טו.):

Elohim made the canopy, and divided the waters which were beneath the canopy, from the waters which were above the canopy, and it was so.

7 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת

לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהיֶי-כֵן:

וַעֲבַד יי יֵת רָקִיעָא וַאֲפָרִישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְרַע לָרָקִיעָא
וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לָרָקִיעָא וְהָוָה כֵּן

Rashi

ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו, והוא עשייתו, כמו וַעֲשֶׂתָה אֶת צִפְרִינָהּ (דברים כא יב): מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויים באויר. ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום השלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו, ובשלישי שנגמרה

מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו כי טוב שני פעמים, אחת לגמר מלאכת השני, ואחת לגמר מלאכת היום
(ב"ר):

Elohim called the canopy heaven. It
became evening and it became morning
the second day.

8 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם

שְׁנִי: (פ)

וַיִּקְרָא יי לְרָקִיעָא שְׁמַיָא וְהָוָה רַמְשׁ וְהָוָה צֶפֶר יוֹם
תַּנּוּן

Rashi

ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים (ב"ר), שם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים (חגיגה יב.). (ס"א שמים.
שם מים ד"א אש ומים):

Elohim said, Let the waters beneath the
heavens be gathered into one place, and
let the dryness be seen. It was so.

9 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
to bind together

אֶל־מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָא הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:
dry land

וַאֲמַר יי יִתְכַנְשׁוּן מַיָא מִתַּחַת שְׁמַיָא לְאַתֵּר חָד
וַתֵּתְחַזִי יבֶשֶׁתָא וְהָוָה כֵּן

Rashi

יקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ (פדר"א ה), והקוים באוקינוס הוא הים הגדול שבכל הימים:

Elohim called the dryness, earth, and
the gathering of the waters, He called
seas, and Elohim saw that it was good.

10 וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבֹּשֶׁה אֶרֶץ וּלְמַקְוֵה הַמַּיִם קָרָא
something waited for

יָמִים וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַיִּקְרָא יי לַיַּבֹּשֶׁתָא אֶרֶעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוֹת מַיָא קָרָא
יָמִי וַחֲזָא יי אֶרֶי טָב

Rashi

קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיא (ב"ר):

Elohim said, Let the earth sprout grass,
seed-yielding herbs, fruit trees bearing
fruit of its own kind, with its seed
within it, upon the earth. And it was so.

11 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ ^{a sprout} דְּשָׂא ^{to sprout} עֵשֶׂב
מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פֶּרִי עֹשֶׂה פֶּרִי לְמִינוֹ ^{type} אֲשֶׁר זֶרְעוֹ בּוֹ
עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

וַיֹּאמֶר יי תִּדְשָׂא אֶרְעָא דִּיתָאָה עֵסְבָא דְּבֵר זֶרְעָה
מִזְדְּרַע אֵילָן פִּירִין עֵבֵד פִּירִין לְזִנְהָ דִּי בֵר זֶרְעָה בֵּה
עַל אֶרְעָא וַהֲוָה כֵּן

Rashi

תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
דשאים מחולקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ
כשהיא מתמלאת בדשאים:
תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים (ר"ה יא.), בלשון לע"ז נקרא דשא ארברי"ץ, כולן בערבוביא, וכל שורש לעצמו
נקרא עשב:
מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרוע ממנו במקום אחר:
עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא ותוצא הארץ וגו' ועץ עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך
כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה (ונתקללה ס"א אינו ודו"ק):
אשר זרעו בו. הן גרעיני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן:

The earth brought forth grass, herbs
yielding seed of its kind, and trees
bearing fruit which has in it seeds of its
kind; and Elohim saw that it was good.

12 וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה פֶּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ בּוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַאֲפַקַת אֶרְעָא דִּיתָאָה עֵסְבָא דְּבֵר זֶרְעָה מִזְדְּרַע לְזִנְהָ
וַאֲיִלָן עֵבֵד פִּירִין דְּבֵר זֶרְעָה בֵּה לְזִנְהָ וַחֲזָא יי אֲרִי
טָב

Rashi

ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בציווייהו, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחומר בעצמן,
כדמפורש באגדה בשחיתת חולין (חולין ס.):

It became evening and it became
morning, the third day.

13 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: (פ)

וַהֲוָה רִמְשׁ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתָאִי

Elohim said, Let there be lights in the canopy of heaven to divide between the day and the night, and they will serve for signs for seasons, (for) days and (for) years.

וַיֹּאמֶר יי' יִהְיוּ נְהוֹרִין בְּרָקִיעַ דְּשָׁמַיָא לְאַפְרָשָׁא בֵּין
יָמָא וּבֵין לַיְלָא וְיִהְיוּ לְאַתִּין וּלְזִמְנִין וּלְמִימְנִי בְּהוֹן
יוֹמִין וְשָׁנִין

14 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת ^{light} בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל

בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאַתֹּת וּלְמוֹעֲדִים וְיָמִים
וְשָׁנִים:

Rashi

יהי מארת וגו'. מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע (חגיגה יב.), וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מְאָרָה ליפול אסכרה בתינוקות (מדרש אגדה), הוא ששנינו (תענית כז:), ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפול בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגזר האור הראשון, אבל בשבעת (נ"א בג') ימי בראשית, שִׁמְשׁוֹ האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום ובין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם (סוכה כט.), שנאמר מְאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תִּתְּנוּ וגו' (ירמיה י, ב), בעשותכם רצון הקב"ה, אין אתם צריכין לדאוג מן הפורענות: ולמועדים. על שם העתיד, שעתידין ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חצי יום שלם: ושנים. לסוף שס"ה ימים (ס"א ורביע יום), יגמרו מהלכתם ב"ב מזלות המשרתים אותם, והיא שנה, (ס"א והוא שס"ה יום ורביע יום) וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון (פס"ז):

They will be for lights in the canopy of heaven to illuminate the earth. And it was so.

וְיִהְיוּ לְנְהוֹרִין בְּרָקִיעַ דְּשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֲרֶעָא
וְהָיוּ כֵן

15 וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאֵיר עַל־הָאָרֶץ

וְיִהְיוּ כֵן:

Rashi

והיו למאורת. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

Elohim made the two great lights, the large light to rule the day, and the small light to rule the night, and the stars

וַעֲבַד יְיָ יְתָרִין נְהוֹרָא רַבִּינָא יְתָ נְהוֹרָא רַבָּא
לְמַשְׁלַט בֵּימָמָא וְיְתָ נְהוֹרָא זַעֲרָא לְמַשְׁלַט בְּלַילְיָא וְיְתָ
כּוֹכְבֵּינָא

16 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמָּאֲרוֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר
הַגָּדֹל לְמַשְׁלֶטֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַשְׁלֶטֶת
government

הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

Rashi

המארת הגדולים. שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה, על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד (חולין
ס:):

הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה (ב"ר):

Elohim set them in the canopy of the heaven to illuminate the earth,

וַיֵּהֱב יְתָהוֹן יְיָ בְּרַקִּיעָא דְשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַל אֲרֻעָא

to rule in the day and the night, and to divide between the light and the darkness; and Elohim saw that it was good.

וְלְמַשְׁלַט בֵּימָמָא וּבְלַילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין
חֲשׁוּכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרִי טָב

17 וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ:

18 וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ

וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

It became evening and it became morning, the fourth day.

וַהֲוֵה רַמְשׁ וַהֲוֵה צֶפֶר יוֹם רַבִּיעָא

Elohim said, Let the waters teem with swarms of living creatures, and let birds fly above the earth, in the open canopy of the heaven.

וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מֵיָא רַחֲשׁ נַפְשָׁא חַיָּתָא וְעוֹפָא יִפְרַח
עַל אֲרֻעָא עַל אֲפִי רַקִּיעָא דְשָׁמַיָא

19 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: (פ)

20 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף

יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם:

Rashi

נפש חיה. שיהא בה חיות:

שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ. בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים וחיפושיים ותולעים, ובבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם וכן הדגים:

And thus Elohim created the great whales, and every living creature that creeps, with which the waters teem, of its kind, and every winged bird of its kind; and Elohim saw that it was good.

a marine or
land
monster

21 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת־כָּל־נֶפֶשׁ

properly

הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֶת

כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב:

וַיִּבְרָא יי ית תַּנִּינִיָּא רַבְרַבִּיָּא וְיֵת כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא
דְּרַחֲשָׂא דִּי אֶרְחִישׁוּ מֵיָא לְזַנְיָהוּן וְיֵת כָּל עוֹפָא דְּפֶרַח
לְזַנְיָהוּ וְחִזָּא יי אֶרִי טַב

Rashi

התנינם. דגים גדולים שָׂבִים. ובדברי אגדה (פרק הספינה בבא בתרא עד:) הוא לויתן ובן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו, לא יתקיים העולם בפניהם. התנינם כתיב (ב"ר): נפש החיה. נפש שיש בה חיות:

Elohim blessed them saying, Be fruitful and multiply, fill the waters of the seas, and let the birds multiply on the earth.

22 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם

בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בָּאָרֶץ:

וַיְבָרֵךְ יִתְהוֹן יי לְמִימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלֵאוּ יֵת מֵיָא
בַּיַּמִּמֵּיָא וְעוֹפָא יִסְגִּי בָּאֶרֶעָא

Rashi

ויברך אותם. לפי שמחסרים אותם וצדין מהם ואוכלין אותם, הוצרכו לברכה, ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה לכך לא ברכן, שלא יהא הוא בכלל (מדרש אגדה): פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו, היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו שאחד מוליד הרבה:

It became evening and it became morning, the fifth day.

fifth

23 וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי : (פ)

וַיְהִי רָמַשׁ וַיְהִי צֶפֶר יוֹם חַמִּישָׁאִי

Elohim said, Let the earth bring forth
living creatures, each of its kind,
animals [of pasture], creeping things,
and beasts of the earth, each to its kind.
And it was so.

וַיֹּאמֶר יְיָ תִפְקֹא אֶרְעָא נִפְשָׁא חַיָּתָא לְזִנְה בְּעִיר וְרִחִשׁ
וְחַתּוֹת אֶרְעָא לְזִנְה וְהָוָה כֵּן

24 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה

a reptile or
any
other...

וּרְמִשׁ וְחַתּוֹת־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

Rashi

תוצא הארץ. הוא שפירשתי (פסוק יד) שהכל נברא מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם:

נפש חיה. שיש בה חיות (עיין לעיל פסוק כ'):

ורמש. הם שרצים, שהם נמוכים וְרומשים על הארץ ונראים כאילו נגררים, שאין הלוקח ניכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו

קונמובי"ש (רענען):

And thus Elohim made the beasts of the
earth, each of its kind, the animals [of
pasture] each of its kind, and
everything that creeps on the ground,
each of its kind, and Elohim saw that it
was good.

וַעֲבַד יְיָ יְת חַתּוֹת אֶרְעָא לְזִנְה וְיְת בְּעִירָא לְזִנְה וְיְת כָּל
רִחִשָּׁא דְאֶרְעָא לְזִנְה וְיְת וְחַזָּא יְיָ אֲרִי טָב

25 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה

לְמִינָהּ וְאֶת כָּל־רִמְשׁ הָאֲדָמָה לְמִינָהּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים

כִּי־טוֹב:

Rashi

ויעש. תקנם בצביונם בתקונן ובקומתן:

Elohim said, Let us make man in our image, as our likeness, and let him dominate the fish of the sea, the birds of the heaven, the animals, all the earth, and every creeping thing that creeps on the earth.

26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ

וַיִּרְדּוּ בְּדֶגְתַּי וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ: ^{fish} ^{to tread down}

וַיִּרְדּוּ בְּדֶגְתַּי וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי נַעֲבִיד אִישׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדְמוּתֵנָא וַיִּשְׁלֹטוּ
בְּנוֹנֵי יָמָא וּבְעוֹפֵי דְשָׁמַיָא וּבְכָל עֲרֵא
וּבְכָל רֶחֶשׂא דְרֶחֶשׂ עַל אֲרֵעָא

Rashi

נעשה אדם. עֲנוּתֵנוּתוֹ של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם הוא בדמות המלאכים ויתקנאו בו, לפיכך נמלך בהן, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב, שאמר לו מיכה רִאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְדִים עָלָיו מִיְמֵינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ (מלכים א כב, יט), וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, וכן בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שְׁאַלְתָּא (דניאל ד, יד), אף כאן בפמליא שלו נטל רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו, ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה, שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן (סנהדרין לח: — ב"ר), ואם כתב אעשה אדם, לא למדנו שהיה מדבר עם בית דינו, אלא עם עצמו, ותשובתו כתובה בצדו, ויברא את האדם, ולא כתיב ויבראו (ב"ר): בצלמנו. בדפוס שלנו: כדמותנו. להבין ולהשכיל (מדרש אגדה): וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובהמות, לא זכה, נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו (ב"ר):

And thus Elohim created man in his image. In the form of Elohim, He created him, male and female, He created them.

27 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא

אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

וַיִּבְרָא יי ית אָדָם בְּצַלְמָה בְּצֶלְמָא דְיי בָּרָא יְתָה דְזָכָר
וּנְקֵבָא בָּרָא יְתָהוֹן

Rashi

ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר וַתֵּשֶׁת עָלַי כַּפְּכָה (תהלים קלט, ה), נעשה בחותם, כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוני"ץ (ובכ"י קוי"ן והוא בלשון אשכנז שטעמפעל), וכן הוא

אומר תתהפך כחומר חותם (איוב לח, יד):

בצלם אלהים ברא אותו. פירש לך, שאותו צלם המתוקן לו, צלם דיוקן יוצרו הוא:

זכר ונקבה ברא אותם. ולהלן הוא אומר וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעוֹתָיו וגו' (בראשית ב, כא), מדרש אגדה (ברכות סא. — ב"ר)

שנבראו שני פרצופים בריאה ראשונה ואחר כך חלקן, ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי, ולא פירש לך

כיצד ברייתן, ופירש לך במקום אחר:

Elohim blessed them, and Elohim said to them, Be fruitful and multiply, fill the earth and subdue it, and dominate the fish of the sea, the birds of the heaven, and every living thing that moves upon the earth.

וַיְבָרֶךְ יְתֵהוֹן יי ואמר להון יי פושו וסגו ומלו ית
ארעא ותקופו עליה ושלוטו בנוני ימא ובעופא דשמיא
ובכל חיתא דרחשא על ארעא

Rashi

וכבשה. חסר וי", ללמדך שהזכר כובש את הנקבה, שלא תהא יצאנית (ב"ר), ועוד ללמדך, שהאיש שדרכו לכבוש, מצווה

על פריה ורביה, ולא האשה (יבמות סה: — ב"ר):

Elohim said, Behold, I have given you all seed-yielding herbs that are on the surface of the earth, and every tree that has seed-yielding fruit; to you it shall be for food.

ואמר יי הא יהבית לכון ית כל עסבא דבר זרעה
מזדרע די על אפי כל ארעא וית כל אילנא די ביה
פירי אילנא דבר זרעה מזדרע לכון יהא למיכל

Rashi

לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השנה להם בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר,

אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם, וכשבאו בני נח התיר להם בשר (סנהדרין נט:), שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' (ט, ג),

כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל:

28 וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ

וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשְׁהָ וּרְדּוּ בְּדִגַּת הַיָּם וּבְעוֹף

הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּה הָרֹמֶשֶׁת עַל־הָאָרֶץ:

29 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע

זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בָּהּ

she ate

פְּרִיעֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה : לְאֹכְלָה :

And for every animal of the earth, for every bird of the heaven, and for everything that creeps on the ground, in which there is a living spirit, all vegetational herbs shall be [their] food. And it was so.

וְלִכְלֹחַ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹחַ הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹחַ הַרֶמֶשׂ עַל הָאֲדָמָה כָּל אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֵשָׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן:

30 וְלִכְלֹחַ חַיֵּי הָאָרֶץ וְלִכְלֹחַ הַשָּׁמַיִם וְלִכְלֹחַ הַרֶמֶשׂ

עַל-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֵרֶק עֵשָׂב properly

לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן:

Elohim saw all that He had made, and behold it was very good. It became evening and it became morning, the sixth day.

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי (פ)

31 וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד

וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי sixth (פ)

Rashi

יום הששי. הוסיף ה' בששי, בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה (תנחומא בראשית א). דבר אחר, יום הששי, שכלם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון (ס"א שביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאילו נברא העולם עתה, וזהו יום הששי בה"א, שאותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה (שבת פח.).

בראשית 2

The heavens and the earth were completed, and [so were] all their conglomerations.

וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם:

1 וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם:

Elohim completed by the seventh day
His work which He had made, and He
abstained on the seventh day from all
His work which He had made.

וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיֵּשְׁבֶת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

Rashi

ויכל אלהים ביום השביעי. ר' שמעון אומר, בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחול על הקודש, אבל הקב"ה שיוודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום (ב"ר). דבר אחר, מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה (ב"ר):

Elohim blessed the seventh day and
sanctified it, for on it He abstained from
all His work, which Elohim had created
to do.

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ
מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשֵׁהוּ
מִכָּל־מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: (פ)

Rashi

ויברך ויקדש. ברכו במן, שכל ימות השבוע ירד להם עומר לגלגולת, ובששי לחם משנה. וקדשו במן, שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתוב על שם העתיד:
אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא, ט):

שני

This is the history of the heavens and
the earth when they were created, on
the day when Adonoy Elohim made
earth and heaven.

אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בַּיּוֹם עָשׂוֹת

result

אֵלֶּיךָ תִּוֹלַדֵּת שָׁמַיָא וְאַרְעָא כִּד אֶתְבְּרִיאוּ בְיוֹמָא דִּי עֶבֶד יְיָ אֱלֹהִים אֲרַעָא וְשָׁמַיָא

Rashi

אלה. האמורים למעלה:

תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. ללמדך שכלם נבראו בראשון. דבר אחר בהבראם, בה' בראם (מנחות כט:), שנאמר בַּיּוֹם ה' צִוְּרָה עוֹלָמִים, (ישעיה כו, ד) בב' אותיות הללו של השם, יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"א, (ס"א רמזו כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשבים בתשובה, ועולם הבא נברא ביו"ד, לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים (מנחות שם), כמו י' שהיא קטנה באותיות). רמזו שירדו הרשעים למטה לראות שחת, כה"א זאת שסתומה מכל צדדיה, ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

All the plants of the field were not yet on the earth, and all the herbal vegetation of the field had not yet sprouted, for Adonoy Elohim had not brought rain upon the earth, and there was [yet] no man to work the soil.

5 וְכָל יֵשֶׁבֶת הַשָּׂדֶה טָרָם יְהִי בָאָרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב

a shoot

הַשָּׂדֶה טָרָם יִצְמַח כִּי־לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים

to sprout

עַל־הָאָרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה:

וְכָל אֵילָנִי חֲקָלָא עַד לֹא הָווּ בָאָרֶעָא וְכָל עֵסְבָא
דְּחֲקָלָא עַד לֹא צִמַּח אָרִי לֹא אָחִית מִטָּרָא יְיָ אֱלֹהִים
עַל אֲרַעָא וְאָנֹשׁ לִית לְמַפְלַח יֵת אֲדָמָתָא

Rashi

טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר כי טָרָם תִּירָאוֹן (שמות ט, ל), עדיין לא תיראו. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ, כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם, וכל עשב השדה עדיין לא צמח, ובג' שכתוב ותוצא, לא יצאו, אלא על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי (חולין ס:), ולמה, כי לא המטיר, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים (שם):
ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים, שהוא שליט ושופט על כל העולם, וכן פירוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

A mist rose up from the earth, and it watered the entire surface of the soil.

6 וָאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה

vapor

אֶת־כָּל־פְּנֵי־הָאֲדָמָה:

וַעֲנָנָא הָווּ סָלִיק מִן אֲרַעָא וְאִשְׁקִי יֵת כָּל אֲפִי
אֲדָמָתָא

Rashi

ואד יעלה. לענין ברייתו של אדם העלה התהום, והשקה עננים לשרות העפר, ונברא אדם, כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה, ואחר כך וייצר (ב"ר):

Adonoy Elohim then formed the man,
dust from the ground, and He blew into
his nostrils the breath of life. And so
man became a living soul.

7 וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עָפָר מִן־הָאֲדָמָה

וַיִּפַּח בְּאַפִּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: to puff

וּבָרָא יי אֱלֹהִים יְת אָדָם עָפָר מִן אֲדָמָתָא וַיִּפַּח
בְּאַפּוֹהִי נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וַהּוּת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמָלְאָא

Rashi

וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים (ב"ר), אבל בבהמה שאינה עומדת לדין, לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן:

עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה, מארבע רוחות (סנהדרין לח.), שבכל מקום שימות שם, תהא קולטתו לקבורה (תנחומא פקודי ג). דבר אחר, נטל עפרו ממקום שנאמר בו מִזֶּפֶח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי (שמות כ, כ), הלואי תהא לו אדמה כפרה ויוכל לעמוד (ב"ר):

ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ, בשני ברא רקיע לעליונים, בשלישי תראה היבשה לתחתונים, ברביעי ברא מאורות לעליונים, בחמישי ישרצו המים לתחתונים, הוזקק בששי לבראות בו מעליונים ומתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד (ב"ר):

לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכולן, שנתוסף בו דעה ודבור (אונקלוס):

Adonoy Elohim planted a garden in
Eden, to the east, and there He placed
the man He had formed.

8 וַיֵּטֶע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שָׁם

אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

וַנְצִיב יי אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן מִלְּקַדְמִין וַאֲשׁוּי תַמָּן יְת
אָדָם דִּי בָרָא

Rashi

מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן, ואם תאמר הרי כבר נאמר ויברא וגו' את האדם וגו', ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי מל"ב מדות שהתורה נדרשת וזו אחת מהן, כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון, ויברא את האדם וגו', זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש ויצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניח בו גן עדן, ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו' מן האדמה כל חית השדה (יט), כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק:

Adonoy Elohim made grow out of the soil every tree that is pleasant to look at, and good for [producing] food; the Tree of Life in the middle of the Garden, and the Tree (of) Knowledge [of what is] good and evil.

וַאֲצִמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֲרֶעָא כָּל אֵילָן דְּמַרְגָּג לְמַחְזִי
וְטָב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת גִּינְתָא וְאֵילָן דְּאִכְלִין
פִּירוּהִי חַכְמִין בֵּין טָב לְבִישׁ

to delight
in

9 וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נִחְמָד

לְמַרְאָה וְטוֹב לְמֶאֱכֹל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הָגֶן וְעֵץ

הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

Rashi

ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר:

בתוך הגן. באמצע הגן (אונקלוס):

A river went out of Eden to water the Garden, and from there it separated and became four headwaters.

וַנְהָרָא הוּא נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יְת גִּינְתָא וּמִתְמָן
יִתְפָּרֵשׁ וְהוּי לְאַרְבַּעָה רִישֵׁי נְהָרִין

to break
through

10 וַנְהָרַ יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הָגֶן וּמִשָּׁם יִפְרֹד

וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רָאשִׁים:

The name of the first is Pishon which surrounds all the land of Chavilah, where there is gold.

שׁוּם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יְת כָּל אֶרֶע דְּחַוִּילָה דִּי תְמָן
דְּהָבָא

11 שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֶת כָּל־אֶרֶץ חַוִּילָה

אֲשֶׁר־שָׁם הַזָּהָב:

Rashi

פישון. הוא נילוס נהר מצרים (זוהר א, קכה), ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו ופשו פִּרְשִׁיו (חבקוק א, ח). דבר אחר פישון, שהוא מגדל פשתן (ב"ר), שנאמר אצל מצרים ובושו עובדי פִּשְׁתִּים (ישעיה יט, ט):

The gold of that land is good. Also found there is bdellium and onyx stones.

וְדִהָבָא דְּאֶרֶעָא הָיָא טָב תְּמָן בְּדִלְחָא וְאַבְנֵי בּוֹרְלָא

crystal

12 וְזָהָב הָאֶרֶץ הִּוא טוֹב שֵׁם הַבְּדִלְחָ וְאַבְנֵי

a gem

הַשָּׂהָם :

The name of the second river is Gichon.
It surrounds all the land of Kush.

וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִיחֹן הוּא הַסּוּכֵּב אֶת כָּל-אֶרֶץ כּוּשׁ:
וְשֵׁם נְהָרָא תְּנִינָא גִיחֹן הוּא מְקִיף יֵת כָּל אֶרְעָא
דְּכוּשׁ

Rashi

גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו וכי גח (שמות כא, כח), שמנגח והולך והומה:

The name of the third river is Chidekel,
which flows to the east of Ashur. The
fourth river is P'ras.

וְשֵׁם נְהָרָא תְּלִיתָא דִּיגְלַת הוּא מְהִלָּךְ לְמַדִּינָתָא
דְּאַתּוּר וְנְהָרָא רְבִיעָא הוּא פָּרַת

Rashi

חדקל. שמימי חדין וקלין (ברכות נט: — ב"ר):

פרת. מימי פרין ורבין (שם שם), ומברין את האדם: כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד (ב"ר):

קדמת אשור. למזרחה של אשור:

הוא פרת. החשוב על כולם, הנזכר על שם ארץ ישראל (ב"ר):

Adonoy Elohim took the man, and put
him in the Garden of Eden, to work it
and to preserve it.

וַיִּקַּח יְיָ אֱלֹהִים יֵת אָדָם וַאֲשֵׁרִיָּה בְּגִינְתָא דְּעֵדֶן
לְמַפְלָחָהּ וּלְמִטְרָהּ

Rashi

ויקה. לקחו בדברים נאים, ופתחו ליכנס (ב"ר טז, ה):

Adonoy Elohim commanded the man,
saying, You may certainly eat from
every tree in the Garden.

וּפְקִיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמִימַר מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא
מִיכָל תִּיכּוּל

וַיִּצַּו יְיָ אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הָגֶן אָכַל

תאכל:

But from the Tree (of) Knowledge of
what is good and evil, you shall not eat
from it, for on the day you eat from it,
you will certainly die.

ומאילן דאכלין פירוהי חכימין בין טב לביש לא
תיכול מנה ארי ביומא דתיכול מנה מימת תמות

Adonoy Elohim said, It is not good for
the man to be alone. I will make a
helper for him.

ואמר יי אלהים לא תקין למנהי אדם בלחודוהי
אעבד לה סמך לקבלה

17 ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך
ממנו מות תמות:

18 ויאמר יהוה אלהים לא־טוב היות האדם לבדו
אעשה־לו עזר כנגדו:

Rashi

לא טוב היות וגו'. שלא יאמרו שתי רשויות הן, הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג (פדר"א יב):
עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו (יבמות סג. — ב"ר) להלחם:

Adonoy Elohim formed from the
ground, every beast of the field, and
every bird of the heaven, and brought
them to the man, to see what he would
call them. Whatever the man called
[each] living creature, that is its name.

וברא יי אלהים מן ארעא כל חיות ברא וית כל עופא
דשמאי ואיתה לות אדם למחזי מה יקרי לה וכל די
הנה קרי לה אדם נפשא חיתה הוא שמה

19 ויצר יהוה אלהים מן־האדמה כל־חית השדה ואת
כל־עוף השמים וביא אל־האדם לראות מה־יקרא־לו
וכל־אשר יקרא־לו האדם נפש חיה הוא שמו:

Rashi

ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה ויעש אלהים את חית הארץ וגו', אלא בא ופירש שהעופות
נבראו מן הרקק, לפי שאמר למעלה מן המים נבראו, וכאן אמר מן האדמה נבראו. ועוד למדך כאן, שבשעת יצירתן, מיד בו
ביום, הביאם אל האדם לקרות להם שם (חולין כז:). ובדברי אגדה (ב"ר יז, ד) יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו פי תצור אֵל
עיר (דברים כ, יט), שכבשן תחת ידו של אדם:
וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'. סרסוהו ופרשהו, כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם:

שלישי

The man gave names to every animal, to the birds of the heaven, and to every beast of the field, but the man did not find a helper for himself.

וַיִּקְרָא אָדָם שְׁמֵהֶן לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפֵי דְשָׁמַיָא וּלְכָל חַיֵּי הַבְּרִיא וְלֹא מָצָא עֲזָרָה לְנַפְשׁוֹ:

20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל־הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם

וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלֹא־מָצָא עֲזָרָה לְנַפְשׁוֹ:

Rashi

ולאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהביאנו, הביאנו לפניו כל מין ומין, זכר ונקבה, אמר, לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג (ב"ר שם), מיד ויפל.

Adonoy Elohim caused unconsciousness to fall upon the man and he slept. He took one of his ribs and closed over flesh in its place.

וַיִּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שְׁיִנְתָּא עַל אָדָם וַדְמָן וְנָסִיב חֲדָא מִעֲלֵעוּהִי וּמְלִי בְשָׂרָא תַּחֲתָהּ

properly deep sleep
וַיִּשָּׁן וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים | תִּרְדְּמָה עַל־הָאָדָם

וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעָתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחֲתָנָהּ:

Rashi

מצלעותיו. מסטריו (ב"ר), כמו ולצלע המושפן (שמות כו, כ), זהו שאמרו שני פרצופין נבראו (ברכות סא:): ויסגור. מקום החתך (שם):

ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו (סנהדרין לט.):

Adonoy Elohim built the rib that He took from the man into a woman, and He brought her to the man.

וּבָנָא יְיָ אֱלֹהִים יֵת עֲלֵעָא דְנָסִיב מִן אָדָם לְאַתְתָּא וְאַתְתָּא לְיֵת אָדָם

22 וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים | אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם

לְאִשָּׁה וַיְבִאָהָ אֶל־הָאָדָם:

Rashi

ויבן. כבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד (ברכות סא: — ב"ר), כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביד משאו על קירותיו:
ויבן את הצלע לאשה. להיות אשה, כמו ויעש אותו גדעון לאפוד (שופטים ח, כז), להיות אפוד:

The man said: This at last is bone of my bones and flesh of my flesh. This shall be called Woman, for from Man was she taken.

23 וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעֵם עָצָם מֵעַצְמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי

לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת:

וַיֹּאמֶר הָאָדָם הִנֵּה זֶמְנָא גִרְמָא מִגִּרְמִי וּבָשָׂרָא מִבָּשָׂרִי
לְזֹאת יִתְקַרֵּי אֶתְתָּא אֲרִי מִבְּעֵלָא נְסִיבָא דָּא

Rashi

זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה, ולא נתקררה דעתו עד שבא על חוה (יבמות סג).
לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנברא העולם בלשון הקדש (ב"ר יח, ד)

Therefore, a man shall leave his father and his mother, and cling to his wife, and they shall become one flesh.

24 עַל-כֵּן יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ

וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

על כן ישבוק גבר בית משכבי אביו ואמו וידבק
באתתה ויהיו לבשר אחד

Rashi

על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח העריות (סנהדרין נז:):
לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד (שם נח):

The two of them were naked, the man and his wife, and they were not ashamed.

25 וַיְהִיו שְׁנֵיהֶם עָרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ:

וְהָיוּ תְרוּיָהוֹן עֲרִטִילָאִין אָדָם וְאֶתְתָּה וְלֹא מִתְבַּלְמִין

Rashi

ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות לו שמות, לא נתן בו יצר הרע, עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע, וידע מה בין טוב לרע (פס"ז):

בראשית 3

The serpent was more cunning than any beast of the field which Adonoy Elohim made; and it said to the woman, Did Elohim even say that you should not eat from all the trees of the Garden?

וַחֲנוּיָהּ הָיָה חָכִים מִכָּל חַיַּת הַבָּרָא דִּי עָבַד יְיָ אֱלֹהִים
וַאֲמָר לְאַתָּתָא בְּקוֹשְׁטָא אָרִי אָמַר יְיָ לֹא תִכְלוּן מִכָּל
אֵילָן גִּינְתָא

1 וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה ^{cunning}
יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים
לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגָן:

Rashi

והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך ויעש לאדם ולאשתו פתנות עור וילבישם, אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועסוקים בתשמיש לעין כל, ונתאוה לה (ב"ר יח, ו):
ערום מכל. לפי ערמתו וגדולתו היתה מפלתו, ערום מכל ארור מכל (שם יט, א):
אף כי אמר וגו'. שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו', ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פירות, הרבה עליה דברים, כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ:

The woman said to the serpent, From the fruit of the trees of the Garden we may eat.

וַאֲמַרְתָּ אֶתָּתָא לְחֲנוּיָהּ מִפִּירֵי אֵילָן גִּינְתָא נִיכּוּל

2 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנָּחַשׁ מִפִּירֵי עֵץ־הָגָן נֹאכָל:

But of the fruit of the tree that is in the middle of the Garden, Elohim said, You shall not eat from it, neither shall you touch it, lest you die.

וּמִפִּירֵי אֵילָנָא דִּי בְּמִצְיֵעוֹת גִּינְתָא אָמַר יְיָ לֹא תִכְלוּן
מִנָּה וְלֹא תִקְרְבוּן בָּהּ דִּילְמָא תָּמוּתוּן

3 וּמִפִּירֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הָגָן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ
מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־תָּמוּתוּן:

Rashi

ולא תגעו בו. הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון (סנהדרין כט.), הוא שנאמר אל תוסף על דבריו (משלי ל, ו):

The serpent said to the woman, You
certainly will not die.

4 וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוֹן:

וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ לֹא מוֹת תָּמוּתוֹן

Rashi

לא מות תמותון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה (ב"ר יט, ג):

For Elohim (knows) that on the day you
will eat from it, your eyes will be
opened, and you will become as gods,
knowing what is good and what is evil.

5 כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם

וְהָיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע:

אַרִּי גְלִי קָדָם יי אַרִּי בְיוֹמָא דְתִכְלוּן מִנָּה וְיִתְפַּתְחוּ

עֵינֵיכוֹן וְתִהְיוּ כְּרַבְרָבִין חֲכִימִין בֵּין טַב לְבִישׁ

Rashi

כי יודע. כל אומן שונא את בני אומנותו, מן העץ אכל וברא את העולם (שם, ד):

והייתם כאלהים. יוצרי עולמות (ב"ר):

The woman saw that the tree was good
for food, and that it was tempting to the
eyes, and that the tree was appealing as
a means of [obtaining] wisdom. She
took of its fruit and she ate, and she also
gave it to her husband with her, and he
ate.

6 וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תִאֲוָה ^{a longing} הִוא

לְעֵינֶיהָ וְנִחְמָד ^{to delight in} הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וְתִקַּח מִפְּרִיָּהּ וַתֹּאכַל

וְתַתֵּן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל:

וְחָזַת אֶתְתָּא אַרִּי טַב אֵילָן לְמִיכָל וְאַרִּי אִסִּי הוּא

לְעֵינֶיהָ וּמִרְגָּג אֵילָנָא לְאַסְתְּכָלָא בֵּה וְנִסִּיבַת מֵאֲבָהּ

וְאַכְלַת וַיִּהְיֶה אַף לְבַעֲלָהּ עִמָּהּ וַאֲכַל

Rashi

ותרא האשה. ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו (ב"ר):

כי טוב העץ. להיות כאלהים:

וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם:

ונחמד להשכיל. מו שאמר לה יודעי טוב ורע:

ותתן גם לאישה. שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת (פדר"א יג):

גם. לרבות בהמה וחיה (ב"ר):

The eyes of both of them were opened,
and they realized that they were naked.
They sewed together fig leaves, and
made for themselves loincloths.

7 וַתִּפְלְחֵנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם
וַיִּתְּפוּ עָלָה תֵּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֶת׃

nudity
a belt
the fig
to sew

וַתִּפְתְּחָא עֵינֵי תְרוּיָהוֹן וַיֵּדְעוּ אַרִי עֲרֻטִּילָאִין אִינוֹן
וַחֲטִיטִי לָהוֹן טְרָפִי תֵאֵנִין וַעֲבָדוּ לָהוֹן זֶרְזִין

Rashi

ותפקחנה וגו'. לענין החכמה דב"ר הכתוב, ולא לענין ראייה ממש (ב"ר), וסוף המקרא מוכיח:
וידעו כי עירומים הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו הימנה
(ב"ר יט, ו):
עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנו (סנהדרין ע:), אבל שאר העצים מנעום מליטול עליהם (ב"ר).
ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקב"ה חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו. (מדרש רבי
תנחומא וירא פי"ד):

They heard the voice of Adonoy Elohim
moving in the Garden at the breeze of
the day. The man and his wife hid
themselves from [the Presence of]
Adonoy Elohim among the trees of the
Garden.

8 וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בְּגֶן לְרוּחַ הַיּוֹם
וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ

to secrete

הָגֶן:

וַיִּשְׁמְעוּ יָת קַל מִיִּמְרָא דִּי אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בְּגִינְתָא
לְמַנְחָ יוֹמָא וְאִיטְמַר אָדָם וְאִתְתָּה מִן קָדָם יִי אֱלֹהִים
בְּגוֹ אֵילָן גִּינְתָא

Rashi

וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים, וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו
של מקרא, ולאגדה המישיבת דברי המקרא דב"ר דבור על אופניו: וישמעו. מה שמעו, שמעו את קול הקב"ה שהיה מתהלך
בגן:
לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם (ס"א לשם ודוק כי כן עיקר), וזו היא מערבית (ב"ר), שלפנות ערב חמה במערב
והמה סרחו בעשירית (סנהדרין לח:):

Adonoy Elohim called to the man, and
He said, Where are you?

וַיִּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וַאֲמַר לֵה אַן אַתָּה

9 וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה:

Rashi

איכה. יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום (מדרש אגדה). וכן בקין אמר לו אי הבל אחיך (בראשית ד, ט), וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך (במדבר כב, ט), ליכנס עמהם בדברים, וכן בחזקיהו (ישעיה לט, א) בשלוחי מרודך בלאדן (ב"ר):

He said, I heard Your voice in the
Garden, and I was afraid because I was
naked, so I hid myself.

וַאֲמַר יְת קל מימרך שמעית בגינתא ודחילית ארי
ערטילאי אָנא ואיטמרית

10 וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֶן וְאִירָא כִּי־עֵרָם אָנֹכִי

וְאֶחָבָא:

And He said, Who told you that you
were naked? From the tree whereof I
commanded you not to eat of it, have
you eaten?

וַאֲמַר מִן חַוִּי לֶךְ אַרִי עֲרִטִילַי אַתָּה הֵמֶן אֵילָנָא
דַּפְקִדְתָּ בְּדִיל דְּלֹא לְמִיכַל מִנָּה אֲכָלְתָּ

11 וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵרָם אַתָּה הַמֹּדֵעִץ אֲשֶׁר

צוִיתִיךָ לְבַלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אֲכָלְתָּ:

Rashi

מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערום:

המן העץ. בתמיה:

The man said, The woman that You
gave to be with me—she gave me of the
tree and I ate.

וַאֲמַר הָאָדָם אֶתְתָּא דִּיהִבְתָּ עִמִּי הִיא יְהִבַת לִי מִן
אֵילָנָא וְאֲכָלְתִּי

12 וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִיא נָתַתָּה־לִּי

מִן־הָעֵץ וְאֲכָלְתִּי:

Rashi

אשר נתתה עמדי. כאן כפר בטובה (עבודה זרה ה:):

Adonoy Elohim said to the woman,
What is this that you have done? She
said, The serpent deceived me, and I
ate.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתָּתָא מַה דָּא עֲבַדְתָּ וְאָמְרַת אִתָּתָא
חַוְיָא אֶטְעֵנִי וְאָכְלִית

13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ וְתֹאמְרִי
הָאִשָּׁה הִנָּחֵשׁ הִשְׁיֵאֲנִי וְאָכַל:

Rashi

השיאני. הטעני (אונקלוס), כמו (ישעיה לו, יד) אֶל יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם חִזְקֶהוּ (ב"ר):

Adonoy Elohim said to the serpent,
Because you did this, cursed are you
from among all animals and beasts of
the field. On your belly you shall crawl.
And dust you shall eat all the days of
your life.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְחַוְיָא אֲרִי עֲבַדְתָּ דָּא לִיט אֶת מְכַל
בְּעִירָא וּמְכַל חַוְיָא בְּרָא עַל מַעַד תִּיזִיל וְעַפְרָא תִּיכּוּל
כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ

14 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים | אֶל־הִנָּחֵשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּר
אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־
בִּטְנֶךָ תֵּלֵךְ וְעֹפֶר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ:

belly

גְּחִינְךָ

Rashi

כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאילו שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד
דברי מי שומעין (סנהדרין כט.)
מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל, מחיה לא כל שכן, העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (ח.),
ללמד שימי עיבורו של נחש שבע שנים:

על גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו (סוטה ט: — ב"ר):

I will put hostility between you and the woman, and between your offspring and her offspring. He shall strike you on the head, and you shall strike him on the heel..

15 ואִיבָהּ | אֲשִׁית בֵּינֶךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֶךָ וּבֵין
enmity
זַרְעָהּ הִוא יִשׁוּפֶךָ רָאשׁ וְאַתָּה תִּשׁוּפְנָהּ עֶקֶב: (ס)
properly

וּדְבָבוּ אִשְׁוֵי בֵּינֶךָ וּבֵין אֶתְתָּא וּבֵין בְּנֶךָ וּבֵין בְּנֶהּ
הוא יְהִי דְכִיר לְךָ מֵה דְעִבְדְּתָ לָהּ מִלְקָדְמִין וְאַתָּה תִּהְיֶה
נָטִיר לָהּ לְסוּפָא

Rashi

ואיבה אשית. אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה (ב"ר), ולא באת לדבר אל חוה תחלה
אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות, ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית (סוטה ט):
ישופך. יכתתך, כמו וְאֶכּוֹת אֹתוֹ (דברים ט, כא), ותרגומו ושפית יתיה:

ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה, ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו, כמו נָשַׁף בָּהֶם (ישעיה מ, כד),
כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם:

To the woman He said, I will greatly increase your sorrow and your pregnancy. You will give birth to children with pain. Your desire will be for your husband, and he will dominate you.

16 אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבָּה אֲרֻבָּהּ עֲצָבוֹנָהּ וְהָרְגָהּ
pregnancy sorrow
בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישׁוֹ תִּשְׁוָקְתָּ וְהוּא
desire
יִמְשָׁל־בְּךָ: (ס)

לְאַתְתָּא אָמַר אֶסְגָּאָה אֶסְגִּי צַעְרִיכִי וְעִדּוּיִיכִי בְּצַעַר
תִּלְדִּי בָנִין וְלֹת בְּעֵלְךָ תִּהְיֶה תְּאוּבָתֶיךָ וְהוּא יִשְׁלַט בְּךָ

Rashi

עצבונך. זה צער גידול בנים (עירובין ק:):

והרגך. זה צער העבור (שם):

בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה (שם):

ואל אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מצח לתובעו בפה, אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך (שם):

תשוקתך. תאותך, כמו וְנָפְשׁוֹ שׁוֹקֶקָהּ (ישעיה כט, ח):

To the man He said, Because you listened to your wife, and ate from the tree which I commanded you, saying, Do not eat from it; the soil will be cursed because of you. In sorrow you shall eat from it all the days of your life.

וּלְאָדָם אָמַר אֲרִי קִבֵּילָתְךָ לְמִימַר אֶתְּךָ וְאָכַלְתָּ מִן
אֵילָנָא דִּי פִקִּידְתָּךְ לְמִימַר לֹא תִיכּוֹל מִנָּה לִיטָא
אֲרַעָא בְּדִילָךְ בְּעֵמֶל תִּיכְלִינָה כָּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ

17 וּלְאָדָם אָמַר כִּי־שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתָאכַל מִן־הָעֵץ
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה
בְּעִבּוּרָךְ ^{properly} בְּעֵצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

Rashi

ארורה האדמה בעבורך. תעלה לך דברים ארוכים, כגון זבובים ופרעושים ונמלים (ב"ר), משל ליוצא לתרבות רעה, והבריות מקללות שדים שניק מהם (ירושלמי כלאים א, ז):

It will grow thorns and thistles for you; and you will eat the herbs of the field.

וְכֹבֵדִין וְאַטְדִּין תִּצְמַח לָךְ וְתִיכּוֹל יֵת עֲסָבָא דְחֻקְלָא

18 וְקוֹץ וְדַרְדַּר ^{to sprout} תִּצְמִיחַ ^{thistle} לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב
וְקוֹץ וְדַרְדַּר ^{a thorn} וְקוֹץ וְדַרְדַּר

הַשָּׂדֶה:

Rashi

וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ, כשתזרענה מיני זרעים, תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות (ב"ר), והן נאכלים על ידי תיקון (ביצה לד.).
ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו (א, כט) הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֹרֵעַ וגו', אלא מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתזרענה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

By the sweat of your face you will eat bread, until you return to the ground for from it [the ground] were you taken. For you are dust and to dust you shall return.

בְּזַעַת דָּאפִיךָ תִּיכּוֹל לֶחֱמָא עַד דְּתִיתּוּב לְאֲרַעָא דְּמִנָּה
אֶתְבְּרִיתָא אֲרִי עֲפָרָא אֶת וְלַעֲפָרָא תִּתּוּב

19 אָפִיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבוֹךְ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי
מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב:

sweat

Rashi

בזעת אפיך. לאחר שתטרח בו הרבה:

The man called his wife's name Chavah,
[Eve] because she had become the
mother of all living.

20 וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אִמִּי

כָּל-חַי:

וַיִּקְרָא אָדָם שׁוֹם אֶתְתָּהּ חַוָּה אֲרִי הִיא הָיְתָה אִמָּא דְכָל
בְּנֵי אָנְשָׁא

Rashi

ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק, אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה, כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך, שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש, נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מֶה הָיָה לָאָדָם (קהלת ב, כב) בלשון היה (פס"ז):

And Adonoy Elohim made for Adam
and his wife leather coats and He
clothed them.

21 וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנֹת עוֹר tunic עוֹר

וַיַּלְבִּשֵׁם: (פ)

וַעֲבַד יי אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִתְתָּהּ לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל
מְשַׁךְ בְּשָׂרִיהוֹן וְאֶלְבִּישִׁינוֹן

Rashi

כתנות עור. יש דברי אגדה (ב"ר) אומרים חלקים כצפורן היו מדובקים על עורן. ויש אומרים דבר הבא מן העור, כגון צמר הארנבת שהוא רך וחס, ועשה להם כתנות ממנו (סוטה יד. — ב"ר):

רביעי

Adonoy Elohim said, Behold, the man has become like one of us to know [what is] good and [what is] evil. Now he must be prevented from reaching out his hand and also taking from the Tree of Life and eat [from it] and live forever.

וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהִים הֵא אָדָם הָיָה יְחִידִי בְּעֹלָמָא מִנָּה
לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יָדָה וְיִסֵּב אָף
מֵאֵילָן חַיָּא וְיִכּוֹל וְיַחֲיִי לְעֹלָם

22 וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ

לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעַתָּה | פְּנִי-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ

הַחַיִּים וְאָכַל וְיָחִי ^{to live} לְעֹלָם:

Rashi

היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים (ב"ר), ומה היא יחידתו, לדעת טוב ורע, מה שאין כן בבהמה וחיה:

ועתה פן ישלח ידו וגו'. ומשיחיה לעולם, הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו, ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מיושבין על פשוטו:

[Therefore] Adonoy Elohim sent him out of the Garden of Eden, to till the soil from which he was taken.

וַיִּשְׁלַח הוּא יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:
וְשִׁלְחָה יי אֱלֹהִים מִגִּינַתָּא דְעֵדֶן לְמַפְלַח יַת אֲדָמָתָא
דְּאֲתַבְרִי מִתְמָן

23 וַיִּשְׁלַח הוּא יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן-עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת-הָאֲדָמָה

אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:

to drive out
from a...

24

He banished the man [from the Garden]
and at the east of the Garden of Eden
He stationed the Cherubim and the
flame of the rotating sword, to guard
the way to the Tree of Life.

וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגִן-עֵדֶן

אֶת-הַכְּרֻבִּים וְאֵת לֶהֱטֹת הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׂמֹר
a blaze

אֶת-דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: (ס)

וַתֵּרֶד יֵת אָדָם וְאִשְׁרֵי מִלְּקַדְמִין לְגִינְתָּא דְּעֵדֶן יֵת
כְּרוּבִיא וְיֵת שְׁנוֹן חֶרֶבָא דְּמִתְהַפֶּכָא לְמִיטֵר יֵת אֹרֶחַ
אֵילָן חַיִּיא

Rashi

מקדם לגן עדן. במזרחו של גן עדן, חוץ לגן:

את הכרובים. מלאכי חבלה (ב"ר):

החרב המתהפכת. ולה להט לאיים עליו מלכנוס עוד לגן. תרגום להט שְׁנוֹן, כמו שלף שננא (סנהדרין פב.) ובלשון לע"ז למ"א.

ומדרש אגדה יש (ב"ר), ואני איני בא אלא לפשוטו:

בראשית 4

The man knew his wife, Chavah. She
conceived and she gave birth to Kayin,
and she said, I have obtained a man
with Adonoy.

1 וַהֲאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן

וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

וְאָדָם יָדַע יֵת חַוָּה אִתְּתָהּ וַעֲדִיאַת וַיֵּלֶדֶת יֵת קַיִן

וַאֲמַרְתָּ קָנִיתִי גִבְרָא (מֶן) קָדָם יי

Rashi

והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה (סנהדרין לח:), שאם כתב וידע

אדם, נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים:

קין. על שם קניתי:

את ה'. כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי, לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו (נדה לא.):

את קין את אחיו את הבל. ג' אתים ריבויים הם, מלמד שתאומה נולדה עם קין, ועם הבל נולדו שנים, לכך נאמר ותוסף (ב"ר

כב, ג):

She gave birth again, to his brother
Hevel. Hevel became a shepherd, but
Kayin was a worker of the soil.

2 וַתֵּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הֵבֶל וַיְהִי־הֵבֶל רֹעֶה צֹאן
וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

וְאִוְסִיפֶת לְמִילֵד יֵת אָחוּהִי יֵת הֵבֶל וַיְהִי הֵבֶל רֹעִי
עֶזְא וְקַיִן הָיָה פֹלֵחַ בְּאֲרָעָא

Rashi

רועה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פירש לו מעבודתה (מדרש אגדה):

In the course of time, Kayin brought
some fruit of the soil as an offering to
Adonoy.

3 וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

וַיְהִי מִסֹּף יוֹמִין וַאֲיֵתִי קַיִן מֵאֲבָא דְאֲרָעָא תְּקֻיבָתָא
קָדָם יי

Rashi

מפרי האדמה. מן הגרוע (ב"ר). ויש אגדה (תנחומא) שאומרת זרע פשתן היה. (דבר אחר מפרי, מאיזה שבא לידו לא טוב ולא מובחר):

Hevel also brought from the firstborn of
his flock, from the best thereof. Adonoy
paid regard to Hevel and to his offering.

4 וְהֵבֶל הֵבִיא גִם־הוּא מִבְּכֹרֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבָּהוּ
the firstling
of man
or...

וְהֵבֶל אֵיִתִּי אָף הוּא מִבְּכִירֵי עֲנָה וּמִשְׁמִנְהוֹן וְהוֹת
רַעְוָא מִן קָדָם יי בְּהֵבֶל וּבְקֻרְבָּנָה

to gaze at
or about

וַיִּשֶׁע יְהוָה אֶל־הֵבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:

Rashi

וישע. ויפן. וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה. וכן ואל ישעו (שמות ח, ט), אל יפנו. וכן שעה מעליו (איוב יד, ו), פנה מעליו: וישע. ירדה אש ולחכה מנחתו (פס"ז):

But to Kayin and his offering He paid
no regard. Kayin became very angry
and depressed.

5 וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

וּבְקַיִן וּבְקֻרְבָּנָה לֹא הוֹת רַעְוָא וַיַּחַר לְקַיִן לְחַדָּא
וַאֲתַכְבִּישׁוּ אַפּוּהִי

Adonoy said to Kayin, Why are you angry? Why are you depressed?

וַיֹּאמֶר יְיָ לְקַיִן לָמָּה תִּקְרִי לָךְ וּלְמָּה אֲתִכְבִּישׁוּ אָפֶיךָ

Is this not so—if you improve, there is forgiveness, but if you do not improve, sin rests at the opening. Its desire is unto you, but you can dominate it.

הֲלֹא אִם תִּשְׁתַּבֵּךְ יִשְׁתַּבֵּךְ לָךְ וְאִם לֹא תִשְׁתַּבֵּךְ

עֹבְדֶךָ לְיוֹם דִּינָא חֲטָאֶךָ נִטִּיר דִּיעֲתִיד לְאַתְפָּרְעָא מִנָּךְ

אִם לֹא תִתּוֹב וְאִם תִּתּוֹב יִשְׁתַּבֵּךְ לָךְ

6 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:

an
elevation
or
leprous...

7 הֲלֹא אִם-תִּשְׁתַּבֵּךְ שְׂאֵת וְאִם לֹא תִשְׁתַּבֵּךְ לִפְתָּח

desire

to crouch

חֲטָאת רִבְצָן וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוָקְתּוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל-בּוֹ:

Rashi

הלא אם תיטיב. כתרגמו פירושו:

לפתח חטאת רובץ. לפתח קברך חטאתך שמור (מדרש אגדה):

ואליך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך (שם):

ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו (שם):

Kayin said [something] to his brother Hevel, and it happened when they were in the field, that Kayin rose up against his brother, Hevel, and killed him.

וַיֹּאמֶר קַיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וְהִוא בְּמַהֲוִיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם

קַיִן עַל הֶבֶל אָחוּהִי וְקָטְלָהּ

8 וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וְהִוא בְּהִיּוֹתָם בְּשָׂדֶה וַיָּקָם

קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

Rashi

ויאמר קין. נכנס עמו בדברי ריב ומצה, להתעולל עליו להרגו. ויש בזה מדרשי אגדה, אך זה ישובו של מקרא:

Adonoy then said to Kayin, Where is your brother, Hevel? [Kayin] said, I know not, am I my brother's keeper?

וַיֹּאמֶר יְיָ לְקַיִן אֵן הֶבֶל אָחוּיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְנָא הֲנִטֵּר

אָחִי אֲנִי

9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי

הַשְׁמֵר אָחִי אֲנִי:

Rashi

אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ואמר אני הרגתי וחטאתי לך:

לא ידעתי. נעשה כגונב דעת העליונה:

השומר אחי. לשון תימה הוא, וכן כל ה"א הנקודה בחטף פת"ח:

He said [to Kayin], What have you
done? The voice of your brother's blood
cries out to Me from the ground.

10 וַיֹּאמֶר מֶה עֲשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי

to shriek

מִן־הָאֲדָמָה:

וַיֹּאמֶר מֶה עֲבַדְתָּא קַל דָּם זִרְעִין דְּעִתִּידִין לְמַפֵּק מִן
אָחוּךְ קִבְּלִין קִדְּמִי מִן אֶרְעָא

Rashi

דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר, שעשה בו פצעים הרבה, שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה (סנהדרין לז):

Now you are cursed from the ground
that had to open its mouth to accept
your brother's blood from your hand.

11 וְעַתָּה אָרֹר אֹתָהּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָהּ

to rend

אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:

וּכְעַן לִיט אָת מִן אֶרְעָא דְּפִתְחַת יָת פּוּמָה וְקִבְּלִית יָת
דְּמָה דְּאָחוּךְ מִן יָדְךָ

Rashi

מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא:

אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו'. והגני מוסיף לה קללה אצלך, לא תוסף תת כחה (ס"א הכל דבור אחד ממין
האדמה עד כאן):

When you work the ground, it will no
longer give you of its strength. You will
be unsettled, and a wanderer on the
earth.

12 כִּי תַעֲבֹל אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תִסֵּף תִּתְּכָחָה לָךְ

to nod

to waver

נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ:

אַרִי תַפְלַח בָּאֶרְעָא לֹא תוֹסִיף לְמַתֵּן חֵילָה לָךְ מִטְּלִיל
וְגַלִּי תִהְיֶה בָּאֶרְעָא

Rashi

נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:

Kayin said to Adonoy, My sin is too great to bear.

13 וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנֶּשֶׂא:

וַיֹּאמֶר קַיִן קֶדֶם יְיָ סָגִי חֹבִי מִלְּמִשְׁבָּק

Rashi

גדול עוני מנשוא. בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון (ב"ר כב, יא):

Behold, today You have banished me from the face of the earth, and from Your face I am to be hidden. I am to be unsettled and a wanderer on the earth; whoever finds me, will kill me.

14 הִנֵּה גִרְשִׁית אֲתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵי אֶסְתֵּר

וְהָיִיתִי גֵעַ וְנָדָל בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מֹצְאִי יִהְרָגֵנִי:

הָא תְּרִיכְתָּא יְתִי יוֹמָא דִּין מֵעַל אִפִּי אֲרַעָא וּמִן קַדְמָךְ
לִית אֲפֻשֶׁר לְאַטְמָרָא וְאַהִי מְטַלְטֵל וְגַלִּי בְּאַרְעָא וְיִהִי
כָּל דִּישְׁכַּחְנִי יִקְטֹלֵנִי

Adonoy said to him, Therefore, whoever kills Kayin, revenge will be taken on him [Kayin] sevenfold.

15 וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֹכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יָקָם וַיִּשֶׂם

יְהוָה לְקֵיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ:

Adonoy placed a mark on Kayin, so that whoever would find him would not kill him.

וַיֹּאמֶר לֹה יְיָ בְּכֹן כָּל קָטִיל קַיִן לְשִׁבְעָא דָּרִין יִתְפָּרַע
מִנָּה וַיְשׁוּי יְיָ לְקַיִן אֶתָּא בְּדִיל דְּלֹא לְמַקְטֵל יִתָּה כָּל
דִּישְׁכַּחְנָה

Rashi

לכן כל הורג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פירשו, לכן כל הורג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך עונשו, ולא פירש עונשו:

שבעתים יוקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו, שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוּסִי וַיַּגַּע בַּצָּנוּר (שמואל-ב ה, ח), ולא פירש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז, כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל השער וכבשנו, וְאֵת הָעֶזְרִים וְגו', וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו, ובדברי הימים (א יא, ו) פירש יְהוָה לְרָאשׁ וּלְשָׂר:

וישם ה' לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו. (ס"א) כל מוצאי יהרגני, הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם, רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו, אלא אמר, עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות, כמו שנאמר ומוראכם כו', ועכשיו בשביל עון זה לא יראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל:

Kayin exited from the Presence of
Adonoy and settled in the land of Nod,
east of Eden.

16 וַיֵּצֵא קַיִן מִלְּפָנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד קְדֹמֶת־עֵדֶן:

וַיִּפְקַח קַיִן מִן הָאָדָם יְיָ וַיֵּתֵיב בְּאֶרֶץ־גִּלְיָ וַיִּמְטֹלְטֵל דְּהוּהָ
עֲבִידָא עֲלוּהֵי מִלְּקַדְמִין דְּגִינְתָא דְעֵדֶן

Rashi

ויצא קין. יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה:

בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם:

קדמת עדן. שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר וישכן מקדם לגן עדן וגו', לשמור את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם, ומצינו שרוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר אז יבדיל משה וגו' מזרקה שמש (דברים ד, מא). דבר אחר בארץ נוד, כל מקום שהלך, היתה הארץ מזדעזעת תחתיו, והבריות אומרים סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו:

Kayin knew his wife, and she conceived
and gave birth to Chanoch. [Kayin] was
building a city, and he named the city
after his son Chanoch.

17 וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בְּנָהּ

עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ:

וַיֵּדַע קַיִן יֵת אִתָּהּ וַעֲדִיאת וַיֵּלֶד יֵת חֲנוֹךְ וַיְהִי בְּנִי
קִרְתָּא וַקְרָא שְׁמָא דְקִרְתָּא כְּשֵׁם בְּרֵה חֲנוֹךְ

Rashi

ויהי. קין בונה עיר, ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

To Chanoch was born Irad. Irad had a
son Mechuyael, Mechuyael had a son
Mesushael, and Mesushael, had a son
Lemech.

18 וַיֵּלֶד לְחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחֻיָּאֵל וּמְחֻיָּאֵל

יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לֶמֶךְ:

וַאֲתֵלִיד לְחֲנוֹךְ יֵת עִירָד וְעִירָד אִילִיד יֵת מְחֻיָּאֵל
וּמְחֻיָּאֵל אִילִיד יֵת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אִילִיד יֵת לֶמֶךְ

ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלדה משמשת שתי לשונות, לידת האשה
נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש אינונד"ר בלע"ז, כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל, מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד
את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד, מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אניידרי"ר:

חמישי

Lemech married two women, the first
was named Adah, and the name of the
second was Tzillah.

19 וַיִּקַּח לוֹ לְמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית

צִלָּה:

וְנָסִיב לָהּ לְמֶךְ תְּרֵתִין נָשִׁין שׁוּם חָדָא עֵדָה וְשׁוּם
תְּנִיתָא צִלָּה

ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקב"ה הבטחתו, שאמר שבעתים יקם קין, ועמד
למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי, והרג את קין, זהו שאמר כי איש הרגתי לפצעי וגו':
שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרון (ס"א
אינו) כדי שתעקר, ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (כד, כא) רָעָה עֲקָרָה
לֹא תֵלֵד וְאֶלְמָנָה לֹא יִיטֵב, (ב"ר כ"ג, ב) כמו שמפורש באגדת חלק:
עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו (ס"א ממאכלו), עדה תרגום של סורה:
צלה. היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בבראשית רבה (שם):

Adah gave birth to Yaval. He was the
father of those who live in tents, and
breed cattle.

20 וַתֵּלֶד עֵדָה אֶת־יָבֵל הוּא הָיָה אָבִי יֹשְׁבֵי אֹהֶל וּמִקְנָה:

וַיֵּלֶד עֵדָה יֵת יָבֵל הוּא הָיָה רִבְהוֹן דִּיתְבִּי מִשְׁכָּנִין
וּמִרֵּי בָעִיר

אבי יושב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו,
וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה (ב"ר) בונה בתים לעבודת אלילים, כמה דאת אמר
סְמֵל הַקִּנְיָאָה הַמִּקְנָה (יחזקאל ח, ג), וכן ואחיו תופש כנור ועוגב, לזמר לעבודת אלילים:

His brother's name was Yuval. He was the father of all who handle [play] the harp and flute.

וְשׁוֹם אָחוּי יוֹבֵל הוּא הָיָה רִבְהוֹן דְּכָל דְּמִנְגֵן עַל פּוֹם
נִבְלָא יְדַעֵי זְמַר כְּנוֹרָא וְאִבּוּבָא

Tzillah also gave birth to Tuval Kayin, who sharpened everything which cuts copper and iron. The sister of Tuval Kayin was Naamah.

וְצִלָּה אִף הִיא יָלִידָת יִתְ תּוֹבֵל קִין רִבְהוֹן דְּכָל דִּידַעֵי
עֵיבִידָת נְחָשָׁא וּפְרָזְלָא וְאַחַתְהָ דְּתּוֹבֵל קִין נַעֲמָה

violin

21 וְשֵׁם אָחוּי יוֹבֵל הוּא הָיָה אָבִי כָּל־תַּפֵּשׁ כְּנוֹרָא

organ

וְעוּגָב :

properly
22 וְצִלָּה גַם־הִוא יָלִידָה אֶת־תּוֹבֵל קִין לִטָּשׁ כָּל־חֶרֶשׁ

נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל וְאַחֹת תּוֹבֵל־קִין נַעֲמָה:

Rashi

תּוֹבֵל קִין. תִּיבֵל אומנתו של קין. ותּוֹבֵל לשון תבלין, תִּיבֵל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים (ב"ר):
לוטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי (איוֹב טז, ט), חורש אינו לשון פועל בסגור ל
אלא לשון פועל בצירי", שהרי נקוד קמץ קטן, וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל:

נעמה. היא אשתו של נח, בבראשית רבה (כג, ג):

שישי

Lemech said to his wives, Adah and Tzillah, hear my voice, wives of Lemech listen to my speech; have I have killed a man by my own wounding and a child by my own hurting?.

וְאָמַר לְמֶדֶךְ לְנִשְׁוֵי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעְנָן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶדֶךְ
אֲצִיתָא לְמֶדְרִי לֹא גִבְרָא קְטָלִית דְּבִדְלָה אָנָּא סָבִיל
חֻבִּין וְאִף לֹא עוֹלִמָּא חֲבָלִית דְּבִדְלָה יִשְׁתַּיְצִי וְרַעִי

23 וַיֹּאמֶר לְמֶדֶךְ לְנִשְׁוֵי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעְנָן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶדֶךְ

a wound

הָאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגֹתִי לְפַצְעִי וְיִלְד

bruise

לְחִבְרָתִי :

Rashi

שמען קולי. שהיו נשיו פורשות ממנו מתשמיש, לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה, ואמר לאביו למשוך בקשת והרגו, וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו, והוא מפייסן:

שמען קולי. להשמע לי לתשמיש, וכי איש אשר הרגתי לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי (תנחומא):

פצעי. מכת חרב או חץ, מקאדור"ה בלע"ז:

If Kayin shall be avenged sevenfold,
then for Lemech it shall be seventy-
seven fold.

sevenfold

24 כִּי שְׁבַעַתִּים יִקָּם קַיִן וְלִמֶּךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה:

אֲרִי שִׁבְעָא דָּרִין אֵיתְּלֵאוּ לְקַיִן הֲלֵא לְלִמֶּךְ בְּרָה
שִׁבְעִין וְשִׁבְעָא

Rashi

כי שבעתים יקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה (תנחומא):

שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו, כך דרש ר' תנחומא (בראשית יא). ומדרש בראשית רבה (כג, ד), לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו, מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל, והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל, שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה, וזה קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את דברו:

Adam knew his wife again, and she
gave birth to a son, and named him
Sheis, Because Elohim has granted me
another offspring in place of Hevel, for
Kayin had killed him.

25 וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ

שֵׁת כִּי שִׁתְּלִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרַגוּ

קַיִן:

וַיֵּדַע אָדָם עוֹד יְת אֶתְתָּה וַיֵּלֶדֶת בֶּר וַקְרַת יְת שְׁמָה
שֵׁת אֲרִי אִמְרַת יְהִב לִי יְיָ בֶּר אֲחֵרִין חֲלַף הֶבֶל
דְּקַטְלָה קַיִן

Rashi

וידע אדם וגו'. בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם, וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו, אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם וגו', ומהו עוד, ללמוד שנתוספה לו תאוה על תאוותו. בבראשית רבה (כג, ה):

To Sheis also was born a son, and he named him Enosh. Then men began to call [idols] by the name Adonoy.

26 וְלִישָׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אֹז הוֹחֵל

לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: (פ)

וְלִישָׁת אָף הוּא אֶת־יִלְד בֶּר וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָהּ אֱנוֹשׁ בֶּכֶן
בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אֲנָשָׁא מְלַצְלָא בְּשֵׁמָא דִּי

Rashi

אז הוחל. לשון חולין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקב"ה, לעשותן אלילים ולקריתן אלהות (ילקוט סוף בראשית):

בראשית 5

This is the book of the generations of man. On the day Elohim created man. He made him in the likeness of Elohim.

1 זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם
result

בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

דִּין סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבָרָא יִי אָדָם בְּדִמוֹת
אֱלֹהִים עָבַד יְתָה

Rashi

זה ספר תולדות אדם. זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים:
ביום ברא וגו'. מגיד שביום שנברא הוליד (ב"ר):

Male and female He created them. He blessed them and named them man [Adam] on the day that they were created.

2 זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם

בְּיוֹם הַבְּרָאָם: (ס)

דְּכָר וּנְקֵבָא בָּרְאָנוּ וּבָרִיךְ יְתָהוּן וַיִּקְרָא יֵת שְׁמָהוּן
אָדָם בְּיוֹמָא דְּאֶתְבְּרִיאוּ

Adam lived a hundred and thirty years,
and he had a son in his likeness, as his
image, and he named him Sheis.

וַחַיָּא אָדָם מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּדִמוּתָהּ דְּדָמִי
לָהּ וַקָּרָא יֵת שֵׁמֶה נֶשֶׁת

3 וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בְּדִמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֶשֶׁת:

Rashi

שלשים ומאת שנה. עד כאן פירש מן האשה (עירובין יח: — ב"ר):

The days of Adam after he had Sheis
were eight hundred years, and he had
sons and daughters.

וְהָיוּ יוֹמֵי אָדָם בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נֶשֶׁת תְּמִנֵּי מָאָה שָׁנִין
וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת

4 וַיְהִיו יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֶשֶׁת שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה
וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

All the days that Adam lived were nine
hundred and thirty years, and he died.

וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחַיָּא תִּשְׁעַ מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין וּמִית

5 וַיְהִיו כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־^{to live} חָיָה תִּשְׁעַ מֵאֹת שָׁנָה
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)

Sheis lived a hundred and five years
and he had a son, Enosh.

וַחַיָּא נֶשֶׁת מָאָה וַחֲמִשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת אֶנוֹשׁ

6 וַיְחִי־נֶשֶׁת חֲמִשׁ שָׁנִים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֶנוֹשׁ:

After he had Enosh, Sheis lived eight
hundred and seven years, and he had
sons and daughters.

וַחַיָּא נֶשֶׁת בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת אֶנוֹשׁ תְּמִנֵּי מָאָה וְשִׁבְעַ
שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת

7 וַיְחִי־נֶשֶׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֶנוֹשׁ שִׁבְעַ שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה
מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

All the days of Sheis were nine hundred
and twelve years, and he died.

וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי נֶשֶׁת תִּשְׁעַ מָאָה וְתֵרַתִּי עֶשְׂרִי שָׁנִין וּמִית

8 וַיְהִיו כָּל־יְמֵי־נֶשֶׁת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וּתִשְׁעַ מֵאֹת
שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)

Enosh lived ninety years and he had a son, Keinan.

9 וַיְחִי אֱנוֹשׁ תְּשַׁעִּים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־קֵינָן: ninety

וַיְחִי אֱנוֹשׁ תְּשַׁעִּין שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת קֵינָן

After he had Keinan, Enosh lived eight hundred and fifteen years, and he had sons and daughters.

10 וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חֲמֵשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה

וַיִּשְׁמְנָה מְאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְחִי אֱנוֹשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת קֵינָן תְּמַנִּי מָאָה וְחֲמֵשׁ

עָשָׂרִי שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹת

All the days of Enosh were nine hundred and five years, and he died.

11 וַיְהִי כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים וְתִשְׁעַ מְאוֹת שָׁנָה

וַיָּמָת: (ס)

וַהּוּ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעַ מָאָה וְחֲמֵשׁ שָׁנִין וּמִית

Keinan lived seventy years and he had a son, Mahalaleil.

12 וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־מַהֲלֵלָאֵל:

וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִין שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת מַהֲלֵלָאֵל

After he had Mahalaleil, Keinan lived eight hundred and forty years, and he had sons and daughters.

13 וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלֵלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה

וַיִּשְׁמְנָה מְאוֹת שָׁנָה וַיֻּלְּד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַיְחִי קֵינָן בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מַהֲלֵלָאֵל תְּמַנִּי מָאָה

וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וַאֲלִיד בָּנִין וּבָנוֹת

All the days of Keinan were nine hundred and ten years, and he died.

14 וַיְהִי כָּל־יְמֵי קֵינָן עָשָׂר שָׁנִים וְתִשְׁעַ מְאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת:

(ס)

וַהּוּ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תִּשְׁעַ מָאָה וְעָשָׂר שָׁנִין וּמִית

Mahalaleil lived sixty-five years and he had a son, Yered.

15 וַיְחִי מַהֲלֵלָאֵל חֲמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֻּלְּד אֶת־יֶרֶד:

וַיְחִי מַהֲלֵלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין וַאֲלִיד יֵת יֶרֶד

After he had Yered, Mahalaleil lived eight hundred and thirty years, and he had sons and daughters.

וַחֵיָא מַה־לֵּל בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת יֶרֶד תַּמְנִי מֵאָה
וּתְלָתִין שָׁנִין וְאֹלִיד בְּנִין וּבָנִין

All the days of Mahalaleil were eight hundred and ninety-five years, and he died.

וְהָיוּ כָּל יְמֵי מַה־לֵּל תַּמְנִי מֵאָה וְתִשְׁעִין וְחָמֵשׁ שָׁנִין
וּמִית

Yered lived one hundred and sixty-two years and he had a son, Chanoch.

וַחֵיָא יֶרֶד מֵאָה וְשִׁתִּין וְתִרְתִּין שָׁנִין וְאֹלִיד יֵת חֲנוּךְ

After he had Chanoch, Yered lived eight hundred years and he had sons and daughters.

וַחֵיָא יֶרֶד בְּתֵר דְּאֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תַּמְנִי מֵאָה שָׁנִין
וְאֹלִיד בְּנִין וּבָנִין

All the days of Yered were nine hundred sixty-two years, and he died.

וְהָיוּ כָּל יְמֵי יֶרֶד תִּשְׁעָה מֵאָה וְשִׁתִּין וְתִרְתִּין שָׁנִין וּמִית

Chanoch lived sixty-five years and he had a son, Mesushelach.

וַחֵיָא חֲנוּךְ שִׁתִּין וְחָמֵשׁ שָׁנִין וְאֹלִיד יֵת מֶשֶׁשֶׁלַח

16 וַיְחִי מַה־לֵּל אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה

וַיִּשְׁמְנָה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

17 וַיְהִיו כָּל־יְמֵי מַה־לֵּל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַיִּשְׁמְנָה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)

18 וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

אֶת־חֲנוּךְ:

19 וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה

וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

20 וַיְהִיו כָּל־יְמֵי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְתִשְׁעָה מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)

21 וַיְחִי חֲנוּךְ חָמֵשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־מֶשֶׁשֶׁלַח:

Chanoch walked with Elohim, after he had Mesushelach, [for] three hundred years, and he had sons and daughters.

וְהָלַךְ חֲנוֹךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי בֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת מְתוּשָׁלַח
תְּלַת מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן

All the days of Chanoch were three hundred and sixty-five years.

וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מָאָה וְשִׁתִּין וְחֲמֵשׁ שָׁנִין

Chanoch walked with Elohim, and he was no longer [there] for Elohim took him.

וְהָלַךְ חֲנוֹךְ בְּדַחֲלָתָא דִּי וְלִיתְהִי אַרִי (לָא) אֲמִית
יֵתָהּ יִי

22 וַיֵּתְהֵלֶךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשָׁלַח

שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

23 וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חֲמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת

שָׁנָה:

24 וַיֵּתְהֵלֶךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וְאֵינָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ

אֱלֹהִים: (פ)

Rashi

ויתהלך חנוך. צדיק היה, וקל (ס"א וקבל) בדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו (שם כה, א), וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו (ב"ר):
כי לקח אותו. לפני זמנו, כמו הנני לוקח ממך את מחמד עיניך (יחזקאל כד, טז):

שביעי

Mesushelach lived one hundred and eighty-seven years and he had a son Lemech.

וַחֲזָא מְתוּשָׁלַח מָאָה וְתַמְנִין וְשִׁבְעָה שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
לֶמֶךְ

25 וַיְחִי מְתוּשָׁלַח שְׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד

אֶת־לֶמֶךְ:

After he had Lemech, Mesushelach
lived seven hundred and eighty-two
years, and he had sons and daughters.

וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח בֶּתֶר דְּאוֹלִיד יֵת לְמֶךְ שְׁבַע מָאָה
וְתַמְנִין וְתֵרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנִין

All the days of Mesushelach were nine
hundred and sixty-nine, and he died.

וְהָיוּ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מָאָה וְשֵׁתִין וְתֵשַׁע שָׁנִין
וּמִית

Lemech lived one hundred and eighty-
two years and had a son.

וַחֲיָא לְמֶךְ מָאָה וְתַמְנִין וְתֵרַתִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד בֶּר

26 וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לְמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים

שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

27 וַיְהִי כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע וְשֵׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת: (פ)

28 וַיְחִי־לְמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֶּן:

Rashi

ויולד בן. שממנו נבנה העולם (מדרש אגדה):

He named his son Noach, saying, This
one will bring us rest from our work
and the anguish of our hands, from the
soil which Adonoy has cursed.

וַקָּרָא יֵת שְׁמָהּ נֹחַ לְמִימֶר דִּין יִנְחַמְנָא מַעֲבָדָנָא
וּמַלְאוֹת יָדָא מִן אֲרֻעָא דִּי לְטָטָה יֵי

29 וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשָׁנוּ

sorrow

וּמִצָּעָבוֹן יִדְּינוּ מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה יְהוָה:

Rashi

זה ינחמנו. יניח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרשה, והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו (תנחומא). ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו מנחם (ב"ר):

After he had Noach, Lemech lived five hundred and ninety-five years, and he had sons and daughters.

וַחַיָּא לִמֶּךְ בְּתַר דְּאוֹלִיד יֵת נֹחַ חֲמִשׁ מֵאָה וְתִשְׁעִין
וְחֲמִשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנִין

All the days of Lemech were seven hundred and seventy-seven years, and he died.

וְהָיוּ כָּל יְמֵי לִמֶּךְ שִׁבְעַת מֵאָה וְשִׁבְעִין וְשִׁבְעַת שָׁנִין
וּמֵית

Noach was five hundred years old, and Noach produced Sheim, Cham, and Yafes.

וְהָיָה נֹחַ בֶּר חֲמִשׁ מֵאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יֵת שֵׁם יֵת
חָם וְיֵת יָפֶת

30 וַיְחַיֵּלֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-נֹחַ חֲמִשׁ וְתִשְׁעִים^{ninety} שָׁנָה

וְחֲמִשׁ מֵאָת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

31 וַיְהִי כָּל-יְמֵי-לִמֶּךְ שִׁבְעַת וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְשִׁבְעַת מֵאֹת

שָׁנָה וַיָּמָת: (ס)

32 וַיְהִי-נֹחַ בֶּן-חֲמִשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת-שֵׁם

אֶת-חָם וְאֶת-יָפֶת:

Rashi

בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן, מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקב"ה, אם רשעים הם, יאבדו במים ורע (ס"א לזרע של צדיק זה) לצדיק זה, ואם צדיקים הם, אטריח עליו לעשות תיבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול (ב"ר כו, ב), דכתיב כִּי הִנֵּער בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוֹת (ישעיה סה, כ), ראוי לעונש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הגדול הוא, אלא בתחלה אתה דורש את שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו'. (בבראשית רבה כו, ג):

בראשית 6

It came to be when men began to multiply on the face of the earth, that daughters were born to them.

1 וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לְרַב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם: properly

וַהֲוָה כַּד שָׂרִיאוּ בְנֵי אָנָשָׁא לְמִסְגִּי עַל אִפִּי אֶרֶעָא
וּבְנָתָא אֶתִּילִידוּ לְהוֹן

The sons of the rulers saw that the daughters of man were fair and they took for themselves wives from whomever they chose.

2 וַיֵּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

וַחֲזוּ בְנֵי רִבְרִבְיָא יְת בְּנַת אָנָשָׁא אַרִי שְׁפִירָן אֲנוֹן
וּנְסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכָּל דִּי אֶתְרַעִיאוּ

Rashi

בני האלהים. בני השרים והשופטים (ב"ר). דבר אחר בני האלהים, הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבין בהם (פדר"א כב). כל אלהים שבמקרא לשון מרות, וזה יוכיח וְאֵתָה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים (שמות ד, טז), רָאָה נִתְמַיֵּד אֱלֹהִים (שם ז, א).
כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה, היה גדול נכנס ובוועלה תחלה (ב"ר כו, ה):
מכל אשר בחרו. אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה (ב"ר שם):

Adonoy said, My spirit will not continue to judge man forever, since he is nothing but flesh. His days shall be a hundred and twenty years.

3 וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יָלוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגֶם הוּא בָּשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה:

וַאֲמַר יי לֹא יִתְקַיֵּם דְּרָא בִּישָׁא הָדִין קִדְמִי לְעֹלָם בְּדִיל
דְּאֲנוֹן בְּשָׂרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישָׁא אֶרְכָּא יְהִיבַת לְהוֹן
מָאָה וָעֶשְׂרִין שָׁנִין אִם יְתוּבֹן

Rashi

לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם:

לעולם. לאורך ימים, הנה רוחי נידון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם בסגול, כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר קשה. כיוצא בו עד שִׁקְמָתִי דְּבוֹרָה, (שופטים ה, ז), כמו שקמתי, וכן שִׁאֲתָהּ מְדַבֵּר עָמִי (שם ו יז), כמו שאתה, אף בשגם כמו בשגם:

והיו ימיו וגו'. עד ק"ך שנה אאריך להם אפי, ואם לא ישובו, אביא עליהם מבול. ואם תאמר משנולד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מוקדם ומאוחר בתורה (פסחים ו:), כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר עולם (פרק כח). יש מדרשי אגדה רבים בלא ידון, אבל זה הוא צחצוח פשוטו:

There were giants on the earth in those days, and also later, when the sons of the rulers came to the daughters of man and they bore children to them. These were the mightiest ones who ever existed. [They were] men of renown.

4 הַנְּפִלִים הָיוּ בָּאָרֶץ בְּיָמֵי הָהֵם וְגַם אַחֲרֵיכֵן אֲשֶׁר ^{giant}

יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדּוּ לָהֶם הַמָּה

הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מַעֲלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם: (פ)

גִּבּוֹרִיָּא הָיוּ בְּאַרְעָא בְּיוֹמֵיָא הָאֵנֹנִי וְאַף בְּתַר כֵּן דִּי
יַעֲלוֹן בְּנֵי רַבְרַבִּיָּא לְוֹת בְּנֵת אֲנָשָׁא וַיִּלְדּוּ לְהוֹן אֵנֹנִי
גִּבּוֹרִיָּא דְּמַעֲלָמָא אֲנָשִׁין דְּשָׁמָא

Rashi

הנפילים. על שם שנפלו והפילו את העולם (ב"ר), ובלשון עברית לשון ענקים הוא:

בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין:

וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של דור אנוש, שעלה אוקיינוס והציף שלישי העולם, לא נכנע דור המבול ללמוד מהם (ב"ר כו, ז):

אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם (ב"ר):

הגבורים. למרוד במקום (ב"ר):

אנשי השם. אותם שנקבו בשמות, עירד, מחויאל, מתושאל, שנקבו על שם אבדן, שנמוחו והותשו (ב"ר). דבר אחר, אנשי שממון, ששממו את העולם (ב"ר):

Adonoy saw that man's wickedness had increased on the earth, and that every inclination of his heart was only for evil, all day long.

וַיַּחַז אֵל אֱלֹהִים סְגִיאת בִּישַׁת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא
מִחֲשַׁבְתָּ לְבֹו לְחֹוד בִּישׁ כָּל יוֹמָא

Adonoy was comforted that He had made man on the earth, and He grieved in His heart.

וַתֵּב יְיָ בְּמִימְרֵה אֱלֹהִים עֲבַד יְיָ אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא וְאָמַר
בְּמִימְרֵה לְמַתְּבֵר תִּקְפֹּהוֹן כְּרַעֲוִיתָהּ

5 וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בְּאַרְצָא וְכָל-יִצְרָא
מִחֲשַׁבְתָּ לְבֹו רַק רָע כָּל-הַיּוֹם:

6 וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בְּאַרְצָא וַיִּתְּעַצֵּב
אֶל-לְבָבוֹ:

Rashi

וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן. בבראשית רבה (כו, ד):
ויתעצב. האדם אל לבו של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו, וזהו תרגום אונקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה
מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ. וכן כל לשון ניוחם
שבמקרא לשון נמלך מה לעשות, וכן אדם ויתנחם (במדבר כג, יט), ועל עבדיו ויתנחם (דברים לב, לו), וינחם ה' על הרעה
(שמות לב, יד), נחמתי כי המלכתי (שמואל-א טו, יא), כולם לשון מחשבה אחרת הם:
ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (שמואל-ב יט, ג) נִעְצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ (ב"ר), וזו כתבתי לתשובת אפיקורוס
אחד ששאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו, אין אתם מודים שהקב"ה רואה את הנולד, אמר לו הן, אמר לו והא כתיב
ויתעצב אל לבו, אמר לו נולד לך בן זכר מימך, אמר לו הן, אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושימחתי את הכל, אמר לו
ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקב"ה, אף על פי שגלוי
לפניו שסופן לחטוא ולאבדן, לא נמנע מלבראן (ב"ר) (ועיין ברא"ם), בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם:

Adonoy said, I will obliterate mankind which I have created from the face of the earth, from man to beast, to the creeping things and to the birds of heaven, for I regret that I made them.

וְאָמַר יְיָ אֱמַחִי יְיָ אֲנָשָׁא דִּי בְרָאתִי מֵעַל אֲפִי אֲרַעָא
מִאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רִיחִשָׁא וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי
תִּבִּית בְּמִימְרֵי אֱלֹהִים עֲבַדְתָּנוֹן

7 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶהּ אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר-בָּרָאתִי מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד-בְּהֵמָה עַד-רֶמֶשׂ וְעַד-עוֹף

properly
a reptile or
any
other...

הַשָּׁמַיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם:

ויאמר ה' אמוחה את האדם. הוא עפר, ואביא עליו מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי.
מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם (סנהדרין קח.). דבר אחר, הכל נברא בשביל האדם, וכיון שהוא כלה מה צורך
באלו (שם):
כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות על אשר עשיתם:

But Noach found favor in the eyes of
Adonoy.

8 וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: (פ)

וְנֹחַ אֲשַׁכַּח רַחֲמֵי קָדֶם יי

Isaiah 42:5-43:10

הפטרה — ישעיהו

הפטרה

ישעיהו 42

Thus saith God the LORD, He that
created the heavens, and stretched them
forth, He that spread forth the earth
and that which cometh out of it, He that
giveth breath unto the people upon it,
And spirit to them that walk therein:

I the LORD have called thee in
righteousness, And have taken hold of
thy hand, And kept thee, and set thee
for a covenant of the people, For a light
of the nations;

5 כֹּה-אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם

רָקַע הָאָרֶץ וַצִּאֲצֵאֶיהָ ^{to pound the earth} ^{offspring} נָתַן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ

וְרוּחַ לַהֲלָכִים בָּהּ:

6 אֲנִי יְהוָה קָרָאתִיךָ בְּצֶדֶק וְאַתָּה בְּיָדךָ וְאַצְרֶךָ וְאַתָּה

לְבְרִית עִם לְאוּר גּוֹיִם:

To open the blind eyes, To bring out the
prisoners from the dungeon, And them
that sit in darkness out of the prison-
house.

I am the LORD, that is My name; And
My glory will I not give to another,
Neither My praise to graven images.

Behold, the former things are come to
pass, And new things do I declare;
Before they spring forth I tell you of
them.

Sing unto the LORD a new song, And
His praise from the end of the earth; Ye
that go down to the sea, and all that is
therein, The isles, and the inhabitants
thereof.

Let the wilderness and the cities thereof
lift up their voice, The villages that
Kedar doth inhabit; Let the inhabitants
of Sela exult, Let them shout from the
top of the mountains.

Let them give glory unto the LORD,
And declare His praise in the islands.

The LORD will go forth as a mighty
man, He will stir up jealousy like a man
of war; He will cry, yea, He will shout
aloud, He will prove Himself mighty
against His enemies.

7 לִפְקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר ^{locksmith} אֶסִּיר מִבֵּית
כָּלֹא ^{a prison} יֵשְׁבֵי חֹשֶׁךְ:

8 אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכַבֹּדִי לֹא אֶחָר לֹא־אֶתֶּן וְתִהְיֶה לִּי
לְפָסִילִים ^{idol}:

9 הִרְאֵשְׁנוֹת הֵנָּה בָּאוּ וְחִדְשׁוֹת אֲנִי מֵגִיד בְּטָרֶם
תִּצְמַחְנָה אֲשַׁמֶּיעַ אֶתְכֶּם: (פ)

10 שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תִּהְלְתֶּם מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי
הַיָּם וּמִלְאֵי אֲיִים וַיִּשְׁבִּיהֶם:

11 יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצָרִים תִּשָּׁב קֶדָר יִרְנוּ ^{properly} יֵשְׁבֵי
סֹלַע מִרְאֵשׁ הָרִים יִצְוּחוּ: ^{to screech}

12 יִשְׁיִמוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְתִהְלְתֶּם בְּאֵיִם יִגִּידוּ:

13 יְהוָה כִּגְבוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קְנָאָה
יִרְעֶל אֶף־ יִצְרִיחַ עַל־אֲיָבָיו יִתְגַּבֵּר: (ס) ^{to be clear} ^{to mar}

I have long time held My peace, I have
been still, and refrained Myself; Now
will I cry like a travailing woman,
Gasping and panting at once.

I will make waste mountains and hills,
And dry up all their herbs; And I will
make the rivers islands, And will dry
up the pools.

And I will bring the blind by a way that
they knew not, In paths that they knew
not will I lead them; I will make
darkness light before them, and rugged
places plain. These things will I do, And
I will not leave them undone.

They shall be turned back, greatly
ashamed, That trust in graven images,
That say unto molten images: 'Ye are
our gods.'

Hear, ye deaf, And look, ye blind, that
ye may see.

Who is blind, but My servant? Or deaf,
as My messenger that I send? Who is
blind as he that is wholehearted, And
blind as the LORD'S servant?

Seeing many things, thou observest not;
Opening the ears, he heareth not.

The LORD was pleased, for His
righteousness'sake, To make the
teaching great and glorious.

14 הָחֲשִׁיתִי מְעוֹלָם אַחֲרַיִשׁ אֶת־אֶפְקִי כִּי־לִדְהָ ^{to contain} ^{to hush or keep quiet}

אֶפְעָה ^{to inhale eagerly} אָשֵׁם ^{breathe} וְאֶשְׁאַף ^{to scream} יַחַד:

15 אַחֲרֵיב הָרִים וְגִבְעוֹת וְכָל־עֵשְׂבָם אוֹכִישׁ וְשִׁמְתִּי

נְהָרוֹת לָאֵיִם וְאַגְמִים אוֹכִישׁ: ^{a marsh}

16 וְהוֹלַכְתִּי עֲוִרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתְיָבוֹת לֹא־יָדְעוּ ^{path}

אֲדַרְיֵכֶם אֲשִׁימָּה מִחֹשֶׁךְ ^{crooked path} לְפָנֵיהֶם לְאוֹר וּמַעֲקָשִׁים ^{darkness}

לְמִישׁוֹר ^{plain} אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזֹבְתֶם:

17 נִסְגּוּ ^{properly} אַחֲוֹר יִבְשׁוּ בִשֶׁת הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל הָאֲמָרִים

לְמַסַּכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: (ס)

18 הַחֲרָשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעֲוִרִים הִבִּיטוּ לְרֵאוֹת:

19 מִי עֹוֹר כִּי אִם־עַבְדִּי וְחָרַשׁ כְּמַלְאֲכִי אֲשַׁלַּח מִי עֹוֹר

כְּמַשְׁלָם וְעוֹר כְּעַבְדִּי יְהוָה:

20 רֵאִית [רֵאוֹת] רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמַר פְּקוּחַ אָזְנוֹיִם וְלֹא

יִשְׁמַע:

21 יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדָר: ^{to expand}

But this is a people robbed and spoiled,
They are all of them snared in holes,
And they are hid in prison-houses;
They are for a prey, and none
delivereth, For a spoil, and none saith:
'Restore.'

Who among you will give ear to this?
Who will hearken and hear for the time
to come?

Who gave Jacob for a spoil, and Israel to
the robbers? Did not the LORD? He
against whom we have sinned, And in
whose ways they would not walk,
Neither were they obedient unto His
law.

Therefore He poured upon him the
fury of His anger, And the strength of
battle; And it set him on fire round
about, yet he knew not, And it burned
him, yet he laid it not to heart.

22 ^{to spread a net} וְהוּא עִם־בְּנוֹז ^{to plunder} וְשֹׁסִי ^{to plunder} בְּנוֹז ^{contempt} לְבוֹ ^{to secrete} הָחִבְּאוּ הֵי ^{plunder} מִצֵּיל מִשָּׁסָה וְאִין־אִמֵּר הָשֵׁב:

23 ^{to prick up the ears} וְיִשְׁמַע לְאָחֹזֶר: ^{prick up the ears} יִקְשֹׁב ^{prick up the ears} וְיִשְׁמַע לְאָחֹזֶר:

24 מִי־נָתַן לַמְּשֻׁסָּה [לְמִשְׁסָּה] יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבִזְזִים ^{this} הָלוֹא יִהְיֶה זֶה חֲטָאֵנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בְּדַרְכֵּי הַלֹּדֶף ^{this} וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ:

25 ^{properly} וְיִשְׁפֹּךְ עָלָיו חֲמָה אָפוֹ ^{forcibleness} וְעִזּוֹ ^{properly} מִלְחָמָה וּתְלַהֲטֶהוּ ^{forcibleness} מִסְבִּיב וְלֹא יָדַע וּתְבַעֲרֶבּוּ וְלֹא־יִשְׁעִים עַל־לֵב: (פ)

ישעיהו 43

But now thus saith the LORD that
created thee, O Jacob, And He that
formed thee, O Israel: Fear not, for I
have redeemed thee, I have called thee
by thy name, thou art Mine.

1 וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בְּרָאךְ יַעֲקֹב וְיִצְרָךְ יִשְׂרָאֵל ^{prick up the ears} וְיִשְׁמַע לְאָחֹזֶר: ^{prick up the ears} יִקְשֹׁב ^{prick up the ears} וְיִשְׁמַע לְאָחֹזֶר:

When thou passest through the waters,
I will be with thee, And through the
rivers, they shall not overflow thee;
When thou walkest through the fire,
thou shalt not be burned, Neither shall
the flame kindle upon thee.

For I am the LORD thy God, The Holy
One of Israel, thy Saviour; I have given
Egypt as thy ransom, Ethiopia and Seba
for thee.

Since thou art precious in My sight, and
honourable, and I have loved thee;
Therefore will I give men for thee, And
peoples for thy life.

Fear not, for I am with thee; I will bring
thy seed from the east, And gather thee
from the west;

I will say to the north: 'Give up', And to
the south: 'Keep not back, bring My
sons from far, and My daughters from
the end of the earth;

Every one that is called by My name,
and whom I have created for My glory, I
have formed him, yea, I have made
him.'

The blind people that have eyes shall be
brought forth, and the deaf that have
ears.

2 כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אֶתְּךָ־אֲנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטָפוּךָ
to gush

כִּי־תִלְךָ בָּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכְוֶה תִּכְוֶה וְלֹהֲבָה לֹא
flame properly in

תִּבְעֶרְכָּךְ:

3 כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נִתְּתִי

כַּפְרֶךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וְסָבָא תַחֲתֶיךָ:

4 מֵאֲשֹׁר יִקְרָתְךָ בְּעֵינַי נִכְבְּדָתְךָ וְאֲנִי אֶהְבֵּתִיךָ וְאַתָּן אָדָם

תַּחֲתֶיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ:
nation

5 אֶל־תִּירָא כִּי אֶתְּךָ־אֲנִי מִמִּזְרַח אָבִיא זְרַעְךָ וּמִמַּעֲרֹב

אֶקְבְּצֶךָ:

6 אֲמַר לְצָפוֹן תָּנִי וּלְתִימָן אֵל־תִּכְלְאִי הִבֵּי־אִי בְנֵי
to restrict the south

מִרְחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

7 כָּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בָּרָאתִיו יִצְרָתִיו אֶף־עָשִׂיתִיו:

8 הוֹצֵיא עַם־עוֹר וְעֵינַיִם יֶשׁ וְחֹרְשִׁים וְאָזְנִים לָמוֹ:

All the nations are gathered together,
and the peoples are assembled; who
among them can declare this, And
announce to us former things? Let them
bring their witnesses, that they may be
justified; And let them hear, and say: 'It
is truth.'

Ye are My witnesses, saith the LORD,
and My servant whom I have chosen;
that ye may know and believe Me, and
understand That I am He; before Me
there was no God formed, neither shall
any be after Me.

9 כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאסְפוּ לְאֲמִים מִי בָהֶם יִגִּיד
זֹאת וְרֹאשֹׁנוֹת יִשְׁמַעְנוּ יִתְּנוּ עֲדֵיהֶם וַיִּצְדְּקוּ וַיִּשְׁמְעוּ
וַיֹּאמְרוּ אָמֵן:

10 אַתֶּם עֲדֵי נְאֻם־יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לְמַעַן תִּדְעוּ
וְתִאֱמִינוּ לִי וְתִבְּיֵנוּ כִּי־אֲנִי הוּא לִפְנֵי לֹא־נִוצַר אֵל
וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה: (ס)